

XIX. YÜZYILIN SON ÇEYREGİNDE KIRŞEHİR'DE FİYATLAR VE AİLENİN MALÎ DURUMU¹

Nurhan Mıstanoğlu

ÖZET

XIX. yüzyılın sonlarında, Ankara vilayetinin bir sancağı olan Kırşehir'deki para, ölçü birimleri, fiyatlar ve ailenin malî durumu, şer'îye sicillerine dayalı olarak incelenmiştir. İncelenen dönemde, alış-verişlerde Osmanlı lirası, sim mecdiye ve gurus temel para birimi olarak yer almış; daha küçük işlemlerde "para"da kullanılmıştır. Ülkede genel olarak geçerli olan ölçü birimlerinin yanında mahallî birimlerle de ölçme işlemi yapılmıştır. Kıtık yılları dışında hububat ve diğer gıda fiyatlarında önemli bir artış olmamış; eşya, hayvan ve gayr-i menkul fiyatlarında da dikkati çeken genel bir hareketlilik gözlenmemiştir. Bazı maddelerde aynı dönem içinde bile farklı fiyatların görülmesi; kalite, yenilik, arz-talep ilişkisi gibi etkenlerden kaynaklanmıştır. İncelenen dönemde Kırşehir'de ailelerin ekonomik yönden genellikle iyi durumda bulunmadığı, zaman geçtikçe az gelirlî aile sayısının arttığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kırşehir, Fiyat, Aile, Malî durum

ABSTRACT

In the late 19th century money, measurement units, prices, and families' financial conditions in Kırşehir, which was a sanjak of the province of Ankara, was examined in terms of records and register of births. In the investigated period, Ottoman Lira, "sim mecdiye", and "kurush" was used as the main medium of money in buying and selling; in minor situations, dim ("para") is also used. In addition to the current general measurements units used in the country, local units were also in usage. Excluding the period of famine, there weren't any considerable increase in the prices of cereal grains and other foods; and, no major fluctuation in the prices of properties, animals, and real estates was observed. The occurrence of differences in prices for the same goods in a certain period was resulted by such factors as quality, new products and supply and demand relationship. In the exam-

¹ Dr., Bu makale esas itibariyle 'XIX.Yüzyılın İkinci Yarısında Kışehir Sancağı' isimli doktora tezinden çıkarılmıştır.

ined period, it is found that economic situations of families were generally not good, and the number of families which has lower income increased in time.

Keywords

Kırşehir, Price, Family, Financial condition.

1.GİRİŞ

Şehir tarihi araştırmalarında, şehrin incelenen dönemdeki siyasi, sosyal ve diğer durumlarının açıklanması ve yorumlanmasında, ekonomik vaziyetin bilinmesi büyük ehemmiyet arz etmektedir. Ekonomik hayatın anlaşılmasında ise fiyatlar en önemli veriyi oluşturmaktadır. Şehirdeki üretim miktarı, ticaretin durumu gibi hususlar fiyatlara yansımaktadır. Fiyatların tespit edilmesiyle, halkın malî durumunu izah etmek de mümkün olmaktadır.

Bu çalışmada XIX. yüzyılın sonlarında Kırşehir'deki fiyatlar ve ailenin malî durumu incelenmeye çalışılacaktır. Bu devirdeki para ve ölçü birimleri de fiyatların anlaşılması bakımından ele alınacaktır. Araştırmanın ait olduğu dönem, Osmanlı Devleti'nin çeşitli problemlerle uğraştığı; art arda yenilik ve değişmenin yaşandığı bir dönemdir.

Kırşehir incelenen dönemde Ankara vilayetinin bir sancağıydı ². Osmanlı Devleti'nin genel yapısına uygun olarak Kırşehir'de de tarım ve hayvancılık en önemli geçim kaynağıydı. Hayvanlardan elde edilen yün ve tiftik ile bunlardan dokunan eşyaların Kırşehir ekonomisinde önemli bir yeri vardı. Bu devirde ana ticaret yollarının dışında bulunan şehirdeki ticaret, halkın ihtiyacını karşılayacak düzeydeydi ³. Ankara vilayetinin

² XI. Yüzyılın sonlarında Türk topraklarına katılan Kırşehir XV. yüzyılın sonlarında Osmanlı idaresine geçmiştir. XIX. yüzyılın ilk yarısında Karaman eyaletine bağlı bir sancak olan şehir, daha sonra Konya eyaleti Niğde sancağı kazaları arasında yer almış ve 1871 yılından sonra Ankara vilayetine sancak statüsü ile dahil edilerek 1921 yılına kadar bu şekilde idare edilmiştir. İncelediğimiz dönemde Ankara vilayetinin diğer sancakları; Ankara, Yozgat, Kayseri ve yüzyılın son yıllarında sancak statüsüne kavuşan Çorum sancaklarıydı. Kırşehir'in merkez kazası ile birlikte Keskin, Mecidiye (Çiçekdağı) ve Avanos kazaları bulunuyordu. Kırşehir tarihi için bkz. Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehri – Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, İstanbul 1948; İlhan Şahin, "Osmanlı devrinde Kırşehir'in Sosyal ve Demografik Tarihi (1485-1584)", *Türk Kültürü ve Ahilik : XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu (Kırşehir 13-15 Eylül 1985)*, İstanbul 1986, s. 227-233; aynı müellif, "Kırşehir", *DİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 481-485.

³ Anakara Vilayet Salnameleri 1882, s.189; 1891, s. 233-293 (Bundan sonra Ankara Vilayet Salnamesi ifadesi AVS olarak kısaltıldı. Salnamenin yayınlandığı tarih, kısaltmanın önünde gösterildi). Nurhan Mıstanoğlu, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir*

diğer sancakları arasında en az nüfusa sahip olan Kırşehir'in vergi gelirleri bakımından da genellikle alt düzeyde yer aldığı tespit edilmektedir⁴. Nüfusunun çoğunluğu Müslüman Türklerden oluşan şehrin coğrafi konumu, dinî ve etnik yapısı, ana ticaret yollarının üzerinde bulunmaması gibi sebeplerle diğer birçok şehre göre sakin durumda bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bu araştırmada başvurulan ana kayanak Kırşehir şer'iye sicilleridir. Kırşehir'e ait 1, 6, 10 ve 14 numaralı siciller tetkik edilerek para, ölçü birimleri, fiyatlar ve ailenin gelir durumunu gösteren belgeler tespit edilmiştir. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bazı belgeler ile devlet ve vilayet salnamelerinden de yararlanılmıştır.

2. Dönemin Para Rejimi ve Kırşehir'deki Uygulamaları

Dünyadaki birçok devlet gibi madenî para sisteminin geçerli olduğu Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat dönemine kadar bir para birliğinden söz etmek mümkün değildir⁵. XVI. yüzyılın sonlarında Avrupa gümüşlerinden kesilen ve "guruş" adı verilen iri gümüş para, akçe karşısında sürekli değer kazanmış ve XVIII. yüzyılın sonlarında ana para durumuna gelmiştir.

İlk defa Fatih zamanında basılan altın sikkelerden sonra ileriki zamanlarda Macar, zincirli, zer-i mahbûb gibi isimlerle piyasaya yeni altınlar sürülmüştür⁶. II. Mahmud zamanında, mahmudiye, hayriye ve memduhiye gibi adlarla altınlar basılmıştır⁷.

Abdülmeccid devrinde paranın ıslahı yolunda gidilmiş, 1844 yılında madenî para rejiminde bir reform yapılarak 20, 10, 5, 1 guruşluk ve yirmi paralık gümüş sikkeler basılmıştır. 1846'da beş ve bir paralık bakır ufaklıklar piyasaya sürülmüştür⁸.

1844'de yüz guruşluk Osmanlı lirası ile 1876'da 2,5 liralık beşi birlikler altın olarak basılmıştır. Padişahın ismi izafe olunarak yüzlük altınlar, "mecidiye altını"; gümüş para da "sim mecidiye" diye adlandırılmıştır.

Sancağı, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004, s. 148-163.

⁴ 1876 AVS, s. 141; 1882 AVS, s. 168; 1891 AVS, s. 293-297; 1900 AVS, s. 240-251.

⁵ Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s. 83.

⁶ Şükrü Baban, "Tanzimat ve Para", *Tanzimat 1*, MEB Yayınları, İstanbul 1999, s. 242.

⁷ Ziya Karamursal, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*, TTK yayınları, Ankara 1989, s. 211.

⁸ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yay., Ankara 1991, s. 336 ve Baban, *a.g.m.*, s. 260, ufaklık bakır paralar II. Abdülhamid zamanında tedavülden kaldırılmıştır.

Daha sonra mecediye altınlarına Osmanlı lirası denilmiş, mecediye adı da özellikle 20 guruşluk gümüş sikkeye ait olmak üzere kullanılmıştır. Buna göre; Osmanlı lirası, mecediye ve guruş, temel para birimleridir⁹.

Altın ve gümüş para arasındaki değeri iyi hesaplanamamasından dolayı devletin zarara uğraması, ayrıca 1873'ten itibaren dünya piyasalarında gümüşün değerinin düşmeye başlaması gibi nedenlerle, Osmanlı Devleti 1881 tarihli kararıyla gümüş mecediye darbına son vererek altın lira basmaya başlamış ve altın lirayı para birimi olarak esas almıştır¹⁰.

İlk defa Sultan Abdülmecid zamanında 1840 yılında "kaime-i mu-tebere-i nakdiye" adı altında faizli kağıt para tedavüle çıkarılmıştır¹¹. Fakat bir süre sonra kaimelerin altın karşısında değer kaybetmeye başlaması, hazineyi büyük zarara uğrattığından, Mart 1879'dan itibaren toplanılmasına karar verilmiş ve 1915 yılına kadar kaime tedavülde olmamıştır¹².

Kırşehir'de incelediğimiz dönemde alış- verişte guruş, sim mecediye ve Osmanlı lirası kullanılıyordu. 1 guruş 40 para, sim mecediye 20 guruştur. 100 guruşluk Osmanlı lirası belgelerde "yüzlük altın, sikke-i halisa" şeklinde de yer almaktadır¹³. Şer'îye sicillerinden tespit edilen diğer altın çeşitleri şöyledir:

<u>Altın Cesidi</u>	<u>Değeri (Guruş)</u>
5'lik altın	5
10'luk altın	10
20'lik altın	20
30'luk islamiye altını	30
80'lik altın	80
Mahmudiye altını	25
Gazi altını	41 *

⁹ Çakır, *a.g.e.*, s. 83, yüz guruş bir Osmanlı lirası, bir mecediye ise 20 guruş değerindedir. Sikkeler yüz ve elli guruşluk altın; 20, 10 ve 5 guruşluk gümüş paralardan ibarettir. Ancak düzenlemelerde olmamasına rağmen 25 guruşluk, 2,5 ve 5 liralık altın paralar da basılmıştır.

¹⁰ Çakır, *a.g.e.*, s. 84.

¹¹ Baban, *a.g.m.*, s. 246.

¹² Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 2, Feza Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 556.

¹³ 1 Numaralı Kırşehir Şer'îye Sicili, belge no : 48, 52. (Bundan sonra Kırşehir Şer'îye Sicili için KŞS kısaltması kullanılmıştır. KŞS'den sonra gelen ilk rakam sicilin numarasını; "/" işaretinden sonra gelen rakamlar da belge numaralarını göstermektedir).

* 1294 (1877) Devlet Salnamesi, s. 616.

II. Mahmud'un saltanatının 9. senesinden 13. senesine kadar basılmış olan altınlara ahali arasında mahmudiye altını, 21. cülus senesinde basılmış hayriye altınlarına da gazi veya sandıklı altını deniliyordu¹⁴.

Kaimenin kullanımı 1879'dan itibaren kaldırıldığı için alış-veriş ve fiyatlarda kaimeye tesadüf edilmedi. Ancak eytam sandığına bulunan paranın muhasebesinin yapıldığı bazı belgelerde kaimeye rastlanmaktadır. Sandığa konulan para kaime olarak hesap edilmiş olduğundan, kaimenin tedavülden kaldırılmasından sonraki muhasebelerde, anaparanın, 400'lük kaime 1 lira hesabıyla sikke-i haliseye tahvil olduğu¹⁵ veya lirası 120 hesabıyla anaparadan tenzil edildiği görülmektedir¹⁶.

Osmanlı Devleti'nde para vakıfları ve bazı yardımlaşma sandıkları bir kenara bırakılacak olursa para piyasasını ellerinde tutanlar gayri-müslim sarraflar olmuşlardır. Tanzimatın ilanıyla birlikte sarraflar daha modern ve teşkilatlı bir şekilde faaliyet göstermişlerdir. Osmanlı Devleti'nde ilk banka 1842 yılında Avrupalı tüccarlar tarafından İzmir'de kurulmuş, daha sonra 1847'de İstanbul'da Dersaadet Bankası teşkil edilmiştir¹⁷. 1850'lerden itibaren Avrupa banka çevreleri ya kendi şubelerini açarak yada Osmanlı hükümetinden alınan ayrıcalıklara dayalı yeni bankalar kurarak, Osmanlı Devleti'nde doğrudan çalışmaya başlamıştır¹⁸.

Kırşehir'de bir banka şubesinin 1891 yılında kurulmuş olduğu görülmektedir. Bu şubede reis, bir memur, birisi gayri-müslim olmak üzere 4 âzâ ve bir tahsildar görev yapıyordu. Bu dönemde Keskin ve Avanos kazalarında da birer banka şubesi yer alıyordu¹⁹. 1893 yılında bu bankaların çalışmalarına devam ettikleri, 1900'de ise Kırşehir, Keskin ve Avanos merkezlerinde Ziraat Bank Sandığı adıyla, reis, 3 âzâ ve bir katibin görev yaptığı, birer bankanın bulunduğu tespit edilmektedir²⁰.

3. Ölçü Birimleri

Osmanlı Devleti, Türk-İslam ve mahallî geleneklerin birleşiminden oluşan bir ölçü sistemi uygulamıştır. Osmanlı idaresi altında birçok bölgede ölçü terminolojisi merkezi sisteme uymakla beraber mahallî ağırlık ve ölçüler de kullanılmıştır. Bütün devlet çapında, ağırlıkların ve ölçülerin

¹⁴ Karamursal, *a.g.e.*, s. 211.

¹⁵ KŞS 1 / 38, 290.

¹⁶ KŞS 6 / 42, 20 Rebi'ül- ahir 1302 (6 Şubat 1885).

¹⁷ Çakır, *a.g.e.*, s. 87-89.

¹⁸ Yahya S. Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923 - 1950)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 87.

¹⁹ 1891 AVS, s. 193, 199, 202.

²⁰ 1900 AVS, s. 235, 242, 246.

standart hale getirilmesi için Tanzimat döneminde bazı düzenlemeler yapılmış, ancak çıkarılan nizamnameler tam anlamıyla hayata geçirilememiştir²¹.

Kırşehir’de incelediğimiz dönemde kullanılan ölçü birimleri şöyleydi²²:

a. Uzunluk Ölçüleri

<u>Ölçü Birimi</u>	<u>Ölçülen Mal</u>	<u>Eş Değeri</u>
Zira	Çeşitli kumaş ve benzerleri	75,8 cm
Arşun (çarşı arşunu)	//	8 rub = 68 cm
Yarda	//	91 cm
Metre, metro	Çeşitli kumaş, arazi mesafesi	100 cm
Tob	Çeşitli kumaş ve benzerleri	10-12 m

b. Ağırlık ve Hacim Ölçüleri

<u>Ölçü Birimi</u>	<u>Ölçülen Mal</u>	<u>Eş Değeri</u>
Dirhem	iplik, gürnüş	16 kirat=3,2 gr.
Kıyye (okka)	hububat, şeker, baharat, fasulye, peynir, yağ, kahve gibi besinler ve yün, tiftik, pamuk, ip, boya, sabun gibi ürünler	400 dirhem=1282 gr.
Çerik	buğday, arpa, mercimek tarhana, ceviz vs.	4 kıyye=5128 gr.
Batman	peynir, tuz, pekmez, yağ, armut, üzüm, zerdali, çir, mum yağı vs.	6 kıyye=7697 gr.
Şinik	un, burçak vs.	2 kutu=9,25 litre
Kile	buğday, nohut vs.	6 çerik=30,768 kg.
Mut	buğday, arpa, un vs.	20 kile=615,360 kg.

Genellikle tahıl ve baklagillerin ölçümünde yaygın olarak kullanılan “çerik” halk arasında yakın zamana kadar kullanılıyordu. Yörede yaşayanların bilgisine başvurularak 1 çeriğin 4 okka, 1 kilenin de 6 çerik olduğu tespit edildi²³. Yozgat’ta da hububat ölçümünde çerik ve kile kullanılmakla birlikte “çinik” daha yaygındı²⁴.

²¹ Halil İnalçık, “Osmanlı Metrolojisine Giriş”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ağustos 1991, s. 22 – 43.

²² Şer’iye sicilleri ve salnamelerden tespit edilen bu ölçü birimlerinin değerleri hakkındaki bilgilerin bir kısmı belgelerdeki kayıtlardan elde edildi. Belgede değeri bulunmayan birimler için şu eserlerden faydalanıldı: İnalçık, *a.g.m.*; Tuncer Baykara, *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*, İzmir 1995; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I-II-III, MEB Yay., İstanbul 1993; Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 1995; Ayrıca bu eserlerde bulunamayan ve yakın zamana kadar kullanılan bazı ölçü birimleri için yörede yaşayanların bilgisine başvuruldu.

²³ Rifat Özdemir, “Kırşehir’de Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1880-1906)”, *Osmanlı Araştırmaları IX*, İstanbul 1989, s. 152’de “1 çerik=1 gaz tenekesi, 1 kile= 2 gaz te-

c. Alan Ölçüleri

<u>Ölçü Birimi</u>	<u>Ölçülen Mal</u>	<u>Eş Değeri</u>
Zira' (mimari)	bağ	0,574 m ²
Evlek	bağ, arazi	400 mimari zira'=229,825 m ²
Dönüm	tarla, bağ, arazi	4 evlek = 919,302 m ²
Cerîb	ormanlık alan	10 dönüm

Evlek tabiri ölçü birimi olmasının yanı sıra genel bir ifade ile, bir evin yapılacağı alan olarak da kullanılmıştır. Salnamede ormanlık alanın miktarı "cerib" ile belirtilmiş ve bir cerîbin 10 dönüm olduğu bildirilmiştir²⁵.

d. Diğer Ölçü Bildiren İfadeler

Adet: Çeşitli eşyaların miktarının bildirilmesinde kullanılmıştır. 2 adet tabak, 3 adet çuval, 2 adet ağaç vs.

Deste: Kaşık, tesbih, mendil gibi eşyalarda kullanılmıştır.

Dizi: Akik, boncuk gibi bir ipe dizili olan eşyaların miktarı dizi olarak belirtilmiştir.

Göz: Ev ve diğer binaların oda sayısı, 2 gözlü menzil, 1 göz hariye odası gibi ifadelerle belirtilmiştir.

Karık, kıt'a: Bağ ve tarlaların belirlenmiş yerlerini ifade eden kelimelerdir.

Tulum: Peynir ve yoğurdun miktarı "tulum" olarak da ifade edilmiştir. Koyun ve

keçi derisinden yapılan tulumun, büyüklüğüne göre içine konulan ürünün miktarı değişmekle birlikte, sicillerdeki ürünlerin kıyye ve tulum fiyatları mukayese edildiğinde, yaklaşık olarak bir tulum peynirin 20 kıyye = 25,5 kg, yoğurdun ise 17 kıyye = 22 kg geldiği tespit edilmektedir.

Bunların dışında bakır kab-kacak, bazen "parça" ile ifade edilerek, "iki parça, üç parça evani-i nuhas" diye belirtilmiştir. Yorgan, döşek, çarşaf ve yastıktan oluşan yatak takımı "1 kat yatak" şeklinde ifade edilmiştir. Saman, hatab gibi ürünlerde "araba" ölçü birimi olarak kullanılmıştır. Saman miktarının, bir belgede "ton" ile belirtildiği görülmektedir.

nekesi, 1 çinik= yarım gaz tenekesi" şeklinde belirtilmektedir. Terekelerdeki birim ve fiyatlar kıyaslandığında, bir çeriğin 4 kıyye olması daha muhtemel görülmektedir. Örneğin 1 kile hububat fiyatı, 1 çerik hububat fiyatının yaklaşık 5 ile 7 katı arasındadır.

²⁴ Yozgat'ta 1 çerik : 6 kg., 1 çinik : 8 kg. dolaylıydı. Bkz. Orhan Sakin, *Bozok Sancağı ve Yozgat*, Ankara Ofset, Ankara 2004, s. 84.

²⁵ 1893 AVS, s. 316.

4. Fiyatlar

Şer'î ve örfî hukuka dayalı güçlü bir merkezî otoriteye sahip olan Osmanlı Devletinin, fiyat politikasını belirlerken, uygulamada genel olarak iki türlü yol izlediği görölmektedir. İlk olarak, umumu veya devleti ilgilendiren hususlarda idarenin fiyatları belirlediği bilinmektedir. Bu durum daha ziyade paranın resmî kurunun belirlenmesinde, genellikle yılda iki defa verilen narhta ve ordunun, İstanbul'un veya başka şehirlerin iâsesi için çıkarılan zahire, canlı hayvan veya diğer bazı maddelerin alımında yayınlanan mübayaa emirlerinde görölmektedir. İkinci olarak umumu veya devleti değil de sadece tarafları ilgilendiren hususlarda, serbest denilebilecek bir politika izlenildiğine şahit olunmaktadır²⁶.

Mahallî fiyat araştırmalarında en önemli kaynaklar arasında olan şer'îye sicillerinde, resmî veya piyasa fiyatlarıyla ilgili belgeler bulunmaktadır. Terekelerdeki fiyatlar malın cinsine göre çeşitlilik arz etmektedir. Terekede resmî fiyata tabi bir mal varsa, emir ve narh fiyatından, bunların dışındaki mallar da günün piyasası üzerinden değerlendirilmektedir. Karşılıklı yapılan alış-verişlerdeki fiyatlar piyasa, hizmet beratlarında veya nafaka ilamlarındaki fiyatlar da resmî fiyatlardır²⁷.

Kırşehir'de incelediğimiz döneme ait fiyatlar şer'îye sicillerinden tespit edildi. Büyük ölçüde terekelerden olmak üzere diğer bazı belgelerden de yararlanıldı. Fiyat dönemlerinin gruplandırılmasında, incelenen dört şer'îye sicilinin ait olduğu yıllar esas alındı. Ancak 1 numaralı şer'îye sicilinde fiyatlarla ilgili 1865 ve 1875 yıllarına ait birer belge bulunduğu için bu belgelerdeki fiyatlar ayrı bir grup halinde değerlendirildi. Fiyatları belirtirken bir maddenin sicil içerisinde görölen en düşük ve en yüksek değerleri dikkate alındı²⁸. 14 numaralı sicilde hiç tereke kaydı bulunmadığı için, bazı belgelerden (miras, mehir ve alış-veriş anlaşmazlığı vs.) tespit edilen eşyaların fiyatları verilebildi.

Fiyatların her zaman düşükten yükseğe doğru seyretmediği, aynı yıl içinde hatta birkaç aylık devrelerde yüksek seyredip sonra tekrar düşüğü de görölmektedir. Malın kalitesi, büyüklüğü, yeniliği, arz-talep ilişkisi gibi etkenler aynı dönem içinde farklı fiyatlara neden olmuştur.

²⁶ Mustafa Öztürk, "Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili", *Belleteri*, C. 55, S. 212, 1991, s. 91.

²⁷ Öztürk, "XVIII. Yüzyılın Sonlarında Orta Anadolu'da Fiyatlar", *X. Türk Tarih Kongresi*, C. IV, TTK Yayınları, Ankara 1993, s. 1822.

²⁸ Eski ve yıpranmış olduğu için normal değerinden çok düşük fiyat verilen malların, bu fiyatları tablolara alınmadı.

a. Gıda Maddelerinin fiyatları

Tablo 1: Kırşehir'de 1875 –1898 Yılları Arasında Bazı Gıda Maddelerinin Fiyatları²⁹

Sıra No	Cinsi	Birimi	F İ Y A T L A R (Guruş)				
			1875	1879-1884 Yıllar Arası	1885-1887 Yıllar Arası	1888-1892 Yılları Arası	1897-1898 Yıllar Arası
1	Hinta (Buğday)	Çerik	7	2-5	1-3	1-5	1
2	Şair (Arpa)	Çerik	5	1-5	1-3	0,5-4	1
3	Çavdar	Çerik		4	-	-	
4	Dakik	Çerik		2-4	1-2,5	1-5	
5	Bulgur	Çerik		2-5	1-3	1,5-5	
6	Yarma (Dövülmüş buğday)	Çerik		2-5	1-3	1,5-5	
7	Tarhana	Çerik		5	-	-	
8	Burçak	Çerik		2	1	1-2	
9	Nohud	Çerik		2	-	-	
10	Mercimek	Çerik		1,5-4	1,6	-	
11	Zeyrek	Çerik	2,5	2,5-4	5	1-2	
12	Mısır	Çerik	5	1-3	-	-	
13	Ceviz	Çerik		5	-	-	
14	Fasulye	Çerik		-	-	2	
15	Peynir	Kıyye		2	1-2	2	
16	Yoğurt	Kıyye		2	-	1-1,5	
17	Revgan-ı sade	Kıyye		10-30	5-10	7-15	
18	Şeker	Kıyye		1,5	-	3,5	
19	Elvan şekeri	Kıyye		-	-	6	
20	Kırmızı şeker	Kıyye		-	-	4	
21	Gül şekeri	Kıyye		-	-	3,5	
22	Akide şekeri	Kıyye		-	6	-	
23	Leblebi	Kıyye		-	-	2	
24	Pirinç	Kıyye		-	-	2	
25	Kahve	Kıyye		15	10	12	
26	Sarımsak	Kıyye		-	-	1	
27	Pekmez	Batman		5-6	5-7	4-7	
28	Tuz	Batman		5	3	3	
29	Üzüm	Batman		4	6,5	5	2
30	Zerdali	Batman		4	-	-	
31	Armut	Batman		4	-	6	
32	Çir	Batman		3	-	1,5	
33	Soğan	Batman		-	1	-	
34	Arı kovanı	Aded		16-40	12,5-30	-	

²⁹ Gıda maddelerinin fiyatları ve bundan sonra verilen diğer fiyatlar KŞS 1, 6, 10, 14'ten belirlenmiştir. Fiyatların yer aldığı tereke ve diğer belgelerden verilen örnekler için bkz. EK : 1,2,3,4,5.

1875 yılında buğday, arpa ve mısır fiyatının yüksek olması 1874 yılında görülen kıtlığın etkisinin hâlâ devam ettiğini göstermektedir³⁰. Bu dönemden sonra hububat fiyatları 1-2 guruş arasında seyretmiştir. Ancak 1881 yılı ortalarından başlayarak 1882 yılı ortalarına kadar fiyatlarda yeniden bir artış olduğu, bir çerik buğday ve arpanın 3,5-4 ve 5 raddelerine çıktığı görülmektedir. Sebebini tespit edemediğimiz bu artıştan sonra 1882 Ağustos ve Eylül aylarından başlayarak fiyatların tekrar eski seviyesine indiği ve 1883 – 1884 yıllarında buğdayın 2 guruş arpanın da 1 guruş dolaylarında bulunduğu gözlenmektedir.

1887 yılında Ankara ve çevresini etkileyen kıtlık döneminde hububat fiyatları yükselmiştir. Daha önce çeriği 1-1,5 guruş civarında seyreden buğday ve arpa fiyatları 1887 yılı Nisan ayından itibaren 2-2,5 guruşa, Haziran ve Temmuz aylarında da 3 guruşa ulaşmıştır. Bu kıtlık döneminin fiyatlardaki etkisi 1888 yılı başlarına kadar devam etmiş, Mayıs ayında buğday fiyatı 4 guruşa kadar yükselmiştir. O yıl üründen iyi verim alınması nedeniyle³¹, Temmuz ayından itibaren fiyatlar düşmeye başlamış ve buğday 3 guruşa inmiş, bir iki ay sonra da bir çerik buğdayın fiyatı iki guruş, arpanın ise 1 guruş dolaylarına çekilmiştir. 1889 yılı Nisan ayından itibaren buğdayın da fiyatının 1 guruşa indiği ve 1892 yılı sonlarına kadar 1-1,5 guruş arasında seyrettiği tespit edilmektedir.

Diğer besin maddelerinin fiyatlarında da kıtlık dönemlerinde bir miktar değişme görülmekle birlikte normal zamanlarda genellikle aynı düzeylerde kaldığı gözlenmektedir. Ancak bazı gıda maddelerinin fiyatında yıllara göre bir miktar azalma, bazısında da artma olmuştur. Yapılan üretimin, genel talep karşısındaki oranı, fiyatların tespitinde önemli rol oynamaktadır.

Bu dönemde Anadolu'nun diğer şehirlerinde acaba gıda maddelerinin fiyatları nasıldı? Burada Kırşehir'in yakınında bulunan Yozgat ve bir liman şehri olması nedeniyle farklı şartlara sahip olan Samsun şehirlerine

³⁰ XIX. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu'yu kasıp kavuran kıtlık dönemlerinde, Ankara , Kırşehir ve çevresi de etkilenmiştir. 1874 ve 1887 yıllarında görülen kıtlığın Kırşehir ve çevresindeki etkileri için bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Mektubü Kalemi Mühimme Odası Belgeleri, Dosya No: 471, Vesika No: 76. BOA, Yıldız Perakende Evrakı Komisyonlar Maruzatı (Y. PRK. KOM), Dosya No: 4, Vesika No: 113. BOA, Y.PRK. KOM), Dosya No: 5, Vesika No: 1,31, 35, 51,142. BOA, Y. PRK. KOM), Dosya No: 10, Vesika No: 22.

³¹ BOA, Yıldız Perakende Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı, Dosya No: 9, Vesika No: 18, 10 Kanun-ı evvel 1304 (22 Aralık 1888); Kırşehir mültezimleri adına Garibzade Nafi Efendi, Mabeyn-i Hümayun'a gönderdiği bir telgrafta, 1888 senesi âşar mültezimlerinin önceki seneye göre üç misli âşar topladıklarını belirtmiş, fakat ellerindeki malı satamadıklarından, devlete olan borçlarının ertelenmesini istemiştir. Bkz. EK: 6.

bakmak istiyoruz. Yozgat'ta 1880-1890 yılları arasında hububat fiyatları yaklaşık aynı düzeyde olmakla beraber, meyve ve soğan fiyatlarının Yozgat'ta daha pahalı olduğu dikkat çekmektedir³². Aynı dönemde Samsun'daki hububat, yoğurt ve meyve fiyatları Kırşehir'le yakın düzeydedir. Ancak pekmez, soğan ve sarımsağın Samsun'da daha pahalı; kahvenin ise daha ucuz olduğu tespit edilmektedir³³. Bu durumda, Kırşehir'deki bağ ve bahçe üretiminin yeterli düzeyde olmasının, fiyatları olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Kahvenin ise ticarî faaliyetlerin hayli gelişmiş olduğu Samsun'da daha ucuza elde edilmesi normal gözükmektedir.

b. Hayvan Fiyatları

Tablo 2: Kırşehir'de 1865 – 1898 Yılları Arasında Hayvan Fiyatları

Sıra No	Cinsi	F İ Y A T L A R (Guruş)					
		1865	1875	1879-1884 Yılları Arası	1885-1887 Yılları Arası	1888-1892 Yılları Arası	1897-1898 Yılları Arası
1	Öküz		300	250-420	200-300	150-300	250-500
2	İnek	300		150-200	150-250	100-250	150-300
3	Dana	75		50-150	50-150	50-100	
4	Düğe		300	60-400	70-125	100	
5	Tosun		121	200-400	150	80-120	300
6	Camus	800	300	300-800	550	400-800	400
7	Deve			1000-2500	1000-1500	750-1650	
8	Köşek			900	800		
9	Merkeb	200	200	150-200	100-200	60-160	100
10	Bargir (esb)			300-1000	350	400-500	400-1000
11	Kısarak			400-1000	500-800	300-600	500-600
12	Tay			200-500	150-250		300

³² İsmail Cansız, *Şer'îye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996, s. 172-173. Kırşehir'de yetiştirilen bağ ve bahçe ürünleri Yozgat, Çankırı gibi civar bölgelere satılıyordu. Bkz. 1891 AVS, s. 295.

³³ M.Emin Yolalıcı, *XIX. Yüzyılda Çanık (Samsun) Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yay., Ankara 1998, s. 96-97.

13	Koyun			50-60	25-50	26-50	50
14	Keçi			40-50	30	12-30	40-50
15	Tiftik keçisi			50-75	30-60	50	
16	Kuzu			20-30	10	5-10	
17	Oğlak			15-20	15	8-15	

Hayvan fiyatlarında yıllara göre belirli bir fiyat farklılığı gözlenmemektedir. Genellikle fiyatlar yakın düzeyde seyretmekle birlikte bir kısmında bazı dönemler artma veya azalma olduğu görülmektedir. Merkeb fiyatlarının genellikle danadan pahalı ve inekle aşağı-yukarı aynı oluşu, bize o dönemde Kırşehir'de merkebin toplum hayatında önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Tabloda yer alan bu hayvanlara yaşlarına ve cinslerine göre daha başka adlar da verilmiştir³⁴. Hayvanlara, her yaş ve özelliğine göre değişik adlar verilmesi, hayvancılığın bölgede mühim bir yeri olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Tavukçuluk hakkında sicillerde yeterli bilgi bulunmamakla beraber ,bir tavuğun 2,5 guruş dolaylarında olduğu tespit edilmektedir. Terekelelerde yumurta sahanı, yumurta tavası gibi eşyalar bulunması, beslenmede yumurtanın önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

Aynı dönemde Kırşehir'le Yozgat'taki hayvan fiyatları kıyaslandığında, arada büyük fark olmamakla beraber, Kırşehir'de öküz, inek, deve, at fiyatları biraz yüksek gözükmektedir³⁵. Büyükbaş hayvanların Yozgat ekonomisinde önemli bir yer işgal etmesi ve bu cins hayvanların büyük çapta ticaretinin yapılması³⁶ bu fiyat farkını açıklamaktadır. Küçükbaş hayvan türleri ise birbirine yakın düzeydedir. Samsun'daki hayvan fiyatları, Kırşehir'deki fiyatlara yakındır. Ancak kısrak ve at fiyatlarının Samsun'da daha ucuz olduğu tespit edilmektedir³⁷.

³⁴ Koyunun, kuzudan büyük genç olanına şişek (dişi) ve toklu (erkek), erişkin erkeğine koç, keçinin erkeğine teke, bir yaşındaki genç yavrusuna cebiç, camusun yavrusuna boduk (bodak), gencine malak, devenin dişisine maye, gencine köşek, atın yeni doğmuş yavrusuna kulun (kulin), merkebin yavrusuna sıpa, ineğin yavrusuna buzağı adı verilmektedir. Ayrıca kırır veya firu tabiri tüm hayvanların , yavruları için kullanılmakla birlikte genellikle merkep yavrusu bu adla belirtilmektedir. Şer'îye sicillerinde daha az rastlanan "iğdiş" ise hadım edilmiş at anlamına gelmektedir. Ancak diğer türlerin hadım edilmişine de iğdiş tabirinin kullanıldığı görülmektedir.

³⁵ Cansız, *Aynı tez*, s. 174-178.

³⁶ Sakin, *a.g.e.*, s. 87.

³⁷ Yolalıcı, *a.g.e.*, s. 98.

c. Günlük Hayatta Kullanılan Eşya Fiyatları

Tablo 3 te, Kırşehir 'de günlük hayatta sıkça kullanılan eşyalarla , diğer bazı araç gereçlerden örnekler verilmiş ve inceleme kolaylığı sağlamak için bir birine yakın türde olan eşyalar bir araya getirilmiştir.

Tablo 3 : Kırşehir 1875 –1898 Yılları Arasında Günlük Hayatta Kullanılan Eşya Fiyatları

Sıra No	Cinsi	Birim	F İ Y A T L A R (GURUŞ)				
			1875	1879-1884 Yıllar Arası	1885-1887 Yıllar Arası	1888-1892 Yıllar Arası	1897-1898 Yıllar Arası
1	YATAK	KAT		100-300	50-250	75-100	100-135
2	HALI	ADET	200-300	250	200		200
3	KİLİM	ADET	110	110-200	100-150	100-175	100-250
4	PALA	ADET		37	40	35	
5	PELAS	ADET	15	25-30	15-30	40-50	50
6	ÇUVAL	ADET	15	20-50	15-25	10-40	10-50
7	YANLAMA	ADET	15	20	40	40	
8	MİNDER	ADET	10	20-50	10-15	5-25	50
9	HALI YASDIĞI	ADET	20	12,5-40	25-30	20	25
10	TORBA	ADET	10	10-15	10	4-8	
11	NAMAZLAĞA	ADET	25	30-40	10-30	20-50	20
12	SECCADE	ADET	65	80-150	60-100		70
13	HEĞBE –SAGİR-	ADET		2	9-15	5-20	
14	HEĞBE –KEBİR-	ADET	5	3-5	40	10-40	30
15	PERDE	ADET			35-40	20-40	
16	HAVLU	ADET		10	3-5	5-6	

17	EKMEK TAKIMI	ADET	10	20-50	10-30	10-30	
18	KAHVE TAKIMI	ADET	80	10-100	15-26	6-30	
19	TABAK—SAGIR-	ADET		2-6	5	5-7	7,5
20	TABAK -KEBİR-	ADET	13	10-20	15	10	
21	SAHAN	ADET	17	7-30	5-15	5-10	7
22	TAVA -SAGIR-	ADET		5-7	5	5	
23	TAVA -KEBİR-	ADET		25	10	15	10-20
24	SİNİ -SAGIR-	ADET	24	20-47	15	20	25
25	SİNİ -KEBİR-	ADET		50-95	60-80	50-80	100
26	TENCERE	ADET	10	20-45	20	10-15	20
27	SU TASI	ADET	10	2-6	5	5	
28	HOŞAB TASI	ADET		12-20	10-25	10	15
29	İBRİK -SAGIR-	ADET		7	10-12	7,5-10	
30	İBRİK -KEBİR-	ADET	20	50	20		20
31	TABE	ADET	12	11-25	10-25	5-12,5	
32	KEFGİR	ADET	20	11-22	6-15	5-15	10
33	ŞİRE LEĞENİ	ADET	175	100-300	150	100-300	100
34	ŞİRE TORBASI	ADET	15	10-20	20	35	
35	ÇORBA LEĞENİ	ADET	16	20-25			
36	EL LEĞENİ	ADET		10-20		15	
37	HAMUR LEĞENİ	ADET	80	30-120	26-50	20-30	40-80
38	LEĞENÇE	ADET		25-45	15		30
39	KAZGAN- SAGIR-	ADET		50-60	40-50	15-50	
40	KAZGAN -KEBİR-	ADET		100-155	70-150	60-70	80
41	GÜĞÜM	ADET	70	20-70	20		
42	TEBSİ	ADET	14	8-15	15	10-20	10
43	KÜB	ADET		7,5	4		
44	KÜBECİK	ADET		5	2		
45	HELKE -SAGIR-	ADET		15	10-20	13-20	20
46	HELKE -KEBİR-	ADET		30-47			
47	KAŞIK	DESTE		6		6	
48	BARDAK	ADET				0,5	
49	MANKAL	ADET		100	80	20-60	
50	İSDAR TAKIMI	ADET	20	10-65	15-35	10-35	
51	ÇİFT TAKIMI	ADET	20	20-100	20-80	20-60	
52	ESB TAKIMI	ADET		40-60	150	150	
53	ARABA TAKIMI	ADET	80	50-200	50-130	50-100	
54	DAĞARCİK	ADET	1,5	7-12			
55	ORAK	ADET		3-10	5		
56	SABAN	ADET		7,5			
57	BALTA	ADET		5-40		5	
58	EL KESERİ	ADET		5-8			
59	DÜLGER KESERİ	ADET		15-25			
60	BAĞ KESERİ	ADET		3-7		2-5	
61	MİKRAŞ	ADET		5-20		7	
62	BİL (BEL)	ADET		5-15	6	5-7	

XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kırşehir'de Fiyatlar ve Ailenin Mali Durumu

63	KAZMA	ADET		10-20	6-10	10	
64	BİÇAK	ADET		5-20			
65	PALA BİÇAĞI	ADET		7-30			
66	NERDBAN (MERDİVEN)	ADET		2			
67	TIRPAN	ADET		5			
68	TAHRA	ADET		10			
69	ÇEKİÇ	ADET		10			
70	NACAK	ADET		10			
71	SAC	ADET		5-10	5		
72	SATIR	ADET		5-11		5-6	
73	TABANCA	ADET		5-20	10-20		100
74	KILIÇ	ADET	25-60	20-60	11-80	60	200
75	TUFENK	ADET	100	50-200	20-150	20-150	150
76	DESTERE	ADET		10			
77	BURGU	ADET		3			
78	MAŞA	ADET		12			
79	İP	KIYYE		7,5-15	4-10	5-10	
80	İPEK	ARŞİN		300			
81	ÇUHA	ARŞİN	20	30			
82	DEYİMİ	ARŞİN		1,5			
83	ALACA	TOB	28,5	20			
84	ŞAL	ARŞİN	1				
85	BEZ	TOB		20		8-10	
86	HALEB MAVİLİSİ	TOB		4		8	
87	ŞAM ŞİTARİSİ	TOB			100		
88	FRANSIZ BASMASI	YARDA		2,3			
89	ASTAR	TOB			50	42	
90	AMELİKAN	TOB				9,3	
91	DÜLBENT	TOB				13-14	
92	BEYAZ BASMA	METRO		3	2-2,5	2,5	
93	KIRMIZI BASMA	METRO	1,5	2,75			
94	SARILI BASMA	METRO		2			
95	MARAŞ ŞALI	ADED		8			
96	KERVEN ŞALI	ADED		15			
97	FELAK ŞALI	ADED	10				
98	ACEM ŞALI	ADED		50-150	30-100		
99	YÜN BASMA	ZİRA	5,5				
100	MENDİL	ADED	1	1		4	
101	PEŞTAMAL	ADED		6-9	15-20		
102	MESH (MEST)	ÇİFT		14-15			
103	ÇORAB	ÇİFT		8	6-8	5	
104	ÇİZME	ÇİFT		25	15	20	
105	POSTAL	ÇİFT		13		15-40	
106	AYAK YEMENİ	ÇİFT		15			
107	YELEK	ADED		10	5	4	
108	YAZMA YEMENİ	ADED	2		2	3,5	

109	MEŞLAH	ADED	30	50-120	20-50	50	
110	ALACA ENTARİ	ADED	61	20	20-30		
111	FERMANİ	ADED		46			
112	GÖMLEK	ADED		4,5	5-9	3-10	
113	ZENNE ŞALVAR	ADED		32		40	
114	ÇUHA ŞALVAR	ADED		95			
115	SARIK	ADED		3-6			10
116	KUŞAK	ADED		21	20-40		
117	FES	ADED			3,5	3,8	
118	KİBRİT	DESTE				1,5-2,5	
119	MUM	DESTE				1	
120	MUM YAĞI	BATMAN		2			
121	LANBA ŞİŞESİ	ADED		2,5		0,5-1	
122	LANBA ŞERİDİ	ADED				2	
123	KİNA	KIYYE				3,5	
124	ÇİVİD	KIYYE		1,5			
125	BOYA	KIYYE		8		2-8	
126	SABUN	KIYYE		12	10	3-7,5	
127	ŞAB	DİRHEM				2	
128	PAMUK	KIYYE		5-10			
129	YÜN	KIYYE		8,5-12	6		
130	TİFTİK	KIYYE		25	15		
131	KİL	KIYYE		10			
132	YAPAĞI	KIYYE		7	5	6	
133	POST	ADED	3	8-20	5	5	
134	GÖN	ADED		40-50		20-30	
135	KEÇİ DERİSİ	ADED		4	5	15	
136	EVANİ-İ NUHAS(BAKIR KAB-KACAK)	KIYYE		11,5-20	10-25	6-20	
137	GÜMÜŞ	DİRHEM		1,1-2,2		1	
138	SÖĞÜT AĞACI	ADED		6-22	5-20	4-22	
139	KAVAK AĞACI	ADED		10-21	5-25	5-35	
140	SAMAN	ARABA	68	10-30	10-50	10-15	
141	HATAB (ODUN)	ARABA		20-35			
142	SAAT (ÇALAR)	ADED		200-500	200	50-100	
143	ALTIN SAAT	ADED					1500
144	GÜMÜŞ SAAT	ADED					300
145	ELMAS KÜPE	ÇİFT					1500
146	SİM TEPELİK	ADED				20	
147	SİM BURMA	ADED				20	
148	BİLEZİK	ADED		25			
149	AKIK	DİZİ					3,5
150	ŞAMDAN -SAGİR-	ADED	8	3-15	5	5	
151	ŞAMDAN -KEBİR-	ADED	46	30	25-30	30-40	40
152	FENAR	ADED	34	10-20		15	

153	BEŞİK	ADED		6			
154	ŞİMSİR TARAK	ADED				0,3	
155	ÇADIR	ADED		200	150	150-200	
156	KUŞHANE	ADED	25	22	15	17	15
157	SANDIK	ADED		12-100	10-80	25-100	100
158	TESBİH	DESTE		10			
159	NARGİLE	ADED				6-15	5-20

Eşya fiyatları incelendiğinde bazı eşya fiyatlarında yükselme bazı- larında düşme görülmele birlikte genel olarak belirli bir fiyat hareketlili- ği gözlenmemektedir. Bir eşyanın farklı fiyatlarla görülmesinde, yapıldığı malzeme, büyüklüğü, işçilik özellikleri, üretim yeterliliği gibi etkenler rol oynamaktadır. Çeşitli meslek ve gelir düzeyine sahip kişilerin terekelerin- de yaklaşık aynı tür eşyaların bulunduğu tespit edilmektedir ³⁸. Gayri- müslim ahalinin terekeleri de Müslümanlardan çok farklı değildir. Kırşe- hir halkının, birbirinden belirli çizgilerle ayrılan sınıflara bölünmediği ve her düzeyde insanın benzer şekilde yaşadığını söylemek mümkündür.

Terekelerdeki ev eşyaları incelendiğinde, evin içinde sade bir ya- şam tarzı olduğu anlaşılmaktadır. Yere halı, kilim veya pelas serip, üzeri- ne durumlarına göre minderler döşemişlerdir. Yünden motifsiz olarak dokunan "pelas", halı ve kilime göre daha ucuz olup hemen her terekede yer almaktadır. Sedir üstüne örtülen halılara yan halısı veya yanlama denmiştir. Üzerinde namaz kılınan "seccade", halı olduğundan "namazlağa"ya göre daha pahalıdır. Çeşitli ürünlerin, yiyeceklerin konul- duğu; değişik boydaki çuvallar, heğbeler ve torbalara, boyutlarına ve dokuma özelliklerine göre farklı fiyatlar verilmiştir. Terekelerdeki dokuma ürünlerinin çeşitliliği, yöredeki dokumacılığın gelişmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Evlerdeki el tezgahlarında da dokuma yapıldığı, terekeler- deki "ısdar takımı"ndan anlaşılmaktadır ³⁹.

Çeşitli boydaki tencere, tava, tabak, tas, sahan, helke, ibrik, ka- zan gibi eşyalar ve hırdavat-ı beyt olarak belirtilen ev eşyalarıyla; ekmek takımı, taam veya sofrta takımı denilen yemek düzeneği hemen her tere- kede bulunmaktadır ⁴⁰. Çift takımı, araba, kazma, orak, bel gibi tarım araç-gereçleri birçok terekede vardır. Kahve takımı (fincan, zarf, cezve, tepsi) da, bir numaralı KŞS'deki 253 terekeden 43'ünde yer almaktadır.

³⁸ Zengin olanların eşyaları, daha fazla ve ayrıntılı olmasına rağmen temelde aynı tür eşyalardır. Çeşitli mesleklerle sahip olanların terekelerinde de meslekleriyle ilgili alet- lerin dışındaki eşyalar benzerdir.

³⁹ 1 numaralı şer'îye sicilindeki 253 terekeden 22'sinde ısdar takımı vardır.

⁴⁰ Özdemir, *a.g.m.*, s. 151'de ekmek takımını "ekmeğin konulduğu külek, hamur leğeni, oklova, bişirgeç, ekmek tahtası, hamur kazıyıcı vb."; sofrta takımını ise "sofrta, sofrta altlığı, mendil, peçete, kaşık ve kaşıklıkta müteşekkil" olarak belirtmektedir.

Karyola, sandalye, masa, Őemsiye, alar saat gibi o zamana göre lüks sayılabilecek eŐyalara, askerî sınıfa mensup veya zengin kiŐilere ait birkaç terekede tesadüf edilmektedir ⁴¹.

HacıbektaŐ nahiyesinde çıkarılan bir çeŐit taŐtan üretilen bardak, çorba ve hoŐaf tasları, büyük kapaklı tabak ve Őamdanlar ⁴² ile Avanos kazasında; lle çamurundan imal edilen su testisi, bardak ve buna benzer ev eşyaları ⁴³ terekelerde yer almaktadır.

Giyim eŐyalarına bakıldığında, kadınların baŐları için yazma, fes ve püskül kullandıkları; ilik, i gömleği, entari, yelek, Şalvar, kuşak, salta (n dğmesiz yelek), çorap, mest ve ayak yemenisi giydikleri tespit edilmektedir. Maddî durumu iyi olanlar kundura, potin ve lapin denilen ayakkabıları kullanmıŐlardır. Şal ve fistan da kadın kıyafetleri arasındadır. Ziynet olarak tepelik, altın ve gümüŐten yapılmış bilezik, kolye, küpe; alın ve boyunlara kk altınlar takmıŐlardır. İ donu, Şalvar, gömlek, entari, salta, kuşak, Şal, hırka, fes; ayak yemenisi, mest, potin, kundura, çizme ve postal erkek giyimleri arasındadır. Kullanılan giyisilerin kumaŐları, süslemeleri ve diğer işçilik özellikleri, kişinin ekonomik durumuna, iŐ ve evre koŐullarına göre değişiklik göstermektedir.

Giyim-kuŐam eŐyalarında çeşitli kumaş türlerinin kullanıldığı, bunların bazılarının imal edildikleri Şehir ve memleketlerin adları ile anıldığı grlmektedir. Acem, Haleb, Şam, Maraş, Tokat, Tosya yapımı kumaŐlar yanında Amerika ve Fransa gibi batı ülkelerinden gelen kumaŐlar da terekelerde yer almaktadır. Bu durum, kumaş türleri ile diğer tuhafiye malzemelerinin ticarî faaliyette önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca diğer Anadolu Şehirlerinde imal edilen maddelerle birlikte yabancı memleket ve doğu vilayetlerden gelen ürünlerin de ülkede kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Sandıklar, rutubetten etkilenmeyen ağaçlardan özellikle cevizden imal edilmiş, ihtiyaa göre çeşitli büyüklükte yapılmıştır. Gelin sandıklarının üzeri, daha bir özenle süslenmiŐtir. Sandıkların fiyatı ebat ve işçilik durumuna göre değişiklik göstermiŐtir.

Aydınlatmada, kibrit, gaz lambası, Şamdan, mum, fener, cam fanus gibi araç-gereçler kullanılmıştır. Isınma aracı olarak terekelerde soba ve mangal yer almıŐtır ⁴⁴.

⁴¹ KŞS 6 / 86- 10 / 298.

⁴² 1900 AVS, s.122.

⁴³ 1891 AVS, s. 297.

⁴⁴ Şer'iye sicillerinde, tandir ve ocağın hem ısınma hem de piŐirme aracı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tabloda 140. sırada görüldüğü üzere 1875 yılında saman fiyatı daha sonraki yıllara göre bir hayli yüksektir. Bu yüksekliğin, 1874 yılında görülen kıtlığın etkisiyle olduğunu söylemek mümkündür.

d. Yazı Malzemeleri ve Kitap Fiyatları

Tablo 4 : Kırşehir'de 1878-1888 Yılları Arasında Yazı Malzemeleri ve Kitap Fiyatları

Sıra No	Yazı Malzemesi ve Kitaplar	Birimi	Fiyatlar (guruş)		
			1878-1883 Yılları Arası	1884	1888
1	Yazı kağıdı	Deste			1
2	Kalem	Deste			2
3	Beyaz Defter	Aded			5
4	Çerçeve Kağıdı	Aded			3
5	Divit	Aded	1,5	7	
6	Divit çekmecesı	Aded	70		
7	Kelam-ı Kadim -yazma-	Aded	100-160		
8	Kelam-ı Kadim -basma-	Aded	15-30	25	15-19
9	Tarikat-ı Muhammediye	Aded	100		
10	Mir'at-ı Kainat	Aded	50		
11	Edeb Şerhi	Aded	20		
12	Dürer	Aded	30		
13	Hayalî	Aded	5		
14	En'am-ı Şerif	Aded	5	(yazma) 10	
15	Risale-i Şeyh Muhammed Gazalî	Aded	3		
16	Tasavvurat	Aded	10		5
17	Molla Cami -yazma-	Aded	12	20	5-10
18	Mantık Cümlesi	Aded	5		
19	Fenari	Aded			1-3

20	Emsaü'l-Hüsna	Aded			1
21	Amme Cüzü	Aded			0,5
22	Tecvid	Aded			0,5
23	Elif Cüzü	Aded			0,2
24	Risale-i Ahlak	Aded			1,7
25	Hafız Şirazi	Aded			5-6
26	Delail-i Şerif	Aded		10	15
27	Mevlud-i Şerif	Aded			5
28	İnşa	Aded			1,6
29	Ali Kuşî	Aded			3
30	Yıldızname	Aded			0,5
31	Babadağı	Aded			5
32	Şehmeran	Aded			1
33	Tutiname	Aded			1
34	İbn-i Sina	Aded			2
35	Yusuf Hikayesi	Aded			1,2
36	Seyyid Battal	Aded			3
37	Kaside-i Bürde	Aded			1
38	Hinta Mecmuası	Aded		10	
39	Sarac Haşiyesi	Aded		5	
40	Netayicü'l-Ale'l-İzhar	Aded		20	15
41	Mer'a Üzerine Haşiyeye	Aded			10

El yazması kitapların, basma kitaplara göre hayli pahalı olduğu görölmektedir. Hikaye kitapları ve Kur'an okumayı öğreten cüzler diğer kitaplara göre biraz daha ucuzdur.

Tereke kayıtlarında en çok rastlanan kitap şüphesiz Kalam-ı Kadim (Kur'an-ı Kerim) dir. Kur'an okumayı ve surelerini öğreten, İslam dinini, hükümlerini, güzel ahlakı, peygamber hayatını ve sevgisini anlatan kitaplar da çoğunluktadır. Bunun yanında mantık, gramer, coğrafya, astronomi, tarih ve tarım kitaplarıyla çeşitli hikaye kitapları da bulunmaktadır. Bu kitaplardan En'am-ı Şerif, Delail-i Şerif, Fenarî, Cüzler, Tarikat-ı Muhammediye ve hikaye kitaplarının diğer şehirlerde de yaygın olduğu

görülmektedir⁴⁵. Özellikle Seyyid Battal ve Tarikat-ı Muhammediye kitaplarıyla diğer dinî-edebî hikayeler, genellikle geceleri ahalinin toplu olarak bulunduğu kiraathane, hariciye odası gibi yerlerde okunmuştur⁴⁶.

e. Gayr-i Menkul Fiyatları

Şer'îye sicillerinde yer alan tereke taksimi ve alım-satım gibi belgelerden, o dönemde menzil veya menzilhane denilen evler, tarla, bağ, bahçe, dükkan gibi gayr-i menkullerin özellikleriyle ilgili bilgi temin edilmektedir.

Ailenin ekonomik durumu, yaşanan menzilin özelliğini belirliyordu. Maddî durumu iyi olanlar daha ziyade fevkânî diye belirtilen iki katlı evlerde oturuyorlardı. Bu evler, havlu (avlu), sofa, tahtanî odalar, ahur, samanlık, mutfak, tandırlık gibi unsurlardan oluşuyordu. Orta ve az gelirli aileler tek katlı, genellikle havlu, ahur, tandırlıktan oluşan menzillerde yaşıyorlardı. Hemen her menzilin önünde, içinde birkaç meyve ağacı bulunan küçük bahçeler yer alıyordu. Hayvanların otlaması için çoğunlukla yerleşim yeri dışında yoncalık; mahalle ve köylerin hemen yanında meralar bulunuyordu. Tarlalar ve bağlar genellikle köy ve mahallenin dışındaydı. Bağlarda, bağ menzili denilen ve iki üç gözden oluşan meskenler yer alıyordu.

Genellikle mahalle ve köyün ileri gelenlerinin evlerinin yanına yaptırdıkları hariciye odaları, daha ziyade misafir ağırlamak için kullanılan yerlerdi. Akşam oturmalarının yapıldığı, sorunların konuşulduğu bu odalarda zaman zaman şer'î mahkemeye intikal etmiş olan bazı davalara da bakılıyordu⁴⁷.

Sûk-ı sultanî denilen alış-veriş merkezinde çeşitli esnafa ait çarşı ve dükkanlar bulunuyordu. Uzun Çarşı, Eskiciler Çarşısı, Dülger Çarşısı, Hacı İbrahim Efendi Çarşısı bunlar arasındaydı⁴⁸.

Buğday, arpa ve diğer bazı ürünlerin öğütüldüğü değirmen, dönemin önemli sanayi tesislerindendi. Kırşehir merkezi, kazaları ve köylerinde çok sayıda değirmen olduğu terekelerdeki değirmen hisselerinden

⁴⁵ Yolalıcı, *a.g.e.*, s. 47; İlhan Gedik, *20. Yüzyıl Başlarında Niğde*, Niğde 1996, s.108.

⁴⁶ Kırşehir'de olduğu gibi Niğde sancağında da kış günleri kiraathane ve köy odalarında hocaların okudukları Muhammediye, Battal Gazi gibi dinî-edebî hikayeler dinleniyordu. Bkz. Gedik, *a.g.e.*, s. 108.

⁴⁷ Askerde şehit olanların ihbarı, alacak muhalaa ve rüştün ispatı gibi davalara bakıldığı, sicillerden tespit edilmektedir.

⁴⁸ KŞS 1 / 41, 184, 225, 323 - 14 / 51, 58, 59, 77.

anlaşılmaktadır. Değirmen hisseleri genellikle onikiye ayrılmış ve ikişer hisse şeklinde ahali tarafından alınmıştır ⁴⁹.

Gayr-i menkule ait özellikler fiyatın belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bir menzilin yeri, fevkânî veya tahtanî olması, oda sayısı, büyüklüğü, yıpranma durumu, yapımında kullanılan malzeme ve işçilik özellikleri fiyatı belirliyordu. Bağ bahçe ve tarla gibi arazilerin de bulunduğu yer, verimliliği, içindeki ağaç durumu ve çeşidi (eşcarî, müsmire ve gayr-i müsmire), ekilir durumda olup olmaması fiyatı etkiliyordu.

Şer'îye sicillerinden tespit edilen fiyatlar da bu nedenle değişiklik göstermektedir. Aynı yıl içinde bile farklı fiyatlar görülebildiği için yıllar arasındaki fiyat hareketliliğini tespit etmek güç olmaktadır.

İncelenen dönemde gayr-i menkullerin en düşük ve en yüksek fiyatları şöyledir:

2 göz menzil 150-800 guruş	1 göz 50-150 guruş
3 göz menzil 200-1500 guruş	2-3 göz 500 guruş
4 göz menzil 400-1600 guruş	5 göz 1000 guruş
5 göz menzil 500-1500 guruş	
6 göz menzil 300-2000 guruş	Hariciye odası:
7-8 göz menzil 1000-3000 guruş	1 göz 100-200 guruş
Fevkânî menzil 3000-10 000 guruş	2 göz 200-300 guruş

Bağ, Bahçe ve Tarla Fiyatları

1 dönüm bağ 150-1500 guruş	Yarım dönüm bahçe 1000 guruş
2 dönüm bağ 500-2000 guruş	1 evlek bahçe 50-500 guruş
3 dönüm bağ 1000 guruş	3 dönüm bahçe 1000 guruş
4 dönüm bağ 300-1600 guruş	1 dönüm tarla 100-900 guruş
	1 evlek kavaklık 300 guruş
	yoncalık ve eşcarî bahçe 500 guruş

Dükkan Fiyatları

Uzun Çarşı'da bir dükkan 2500 guruş
Uzun Çarşı'da kalaycı dükkanı (2 göz) 3000 guruş
Dülger çarşısında bir dükkan 1000 guruş
Arasta altında bir dükkan 2000 guruş
Diğer çarşılarda bir dükkan 500-1500 guruş
Kassab dükkanı 1500 guruş
Terzi dükkanı 500 guruş

Değirmen Fiyatları

1 bab değirmen 2000 guruş
12 hissede 2 değirmen hissesi 400-1000 guruş
6 hissede 1 hisse 1000 guruş

⁴⁹ KŞS 1 / 16, 27, 35, 38, 49 vd. – 14 / 420.

İncelenen terekelerin hemen hepsinde menzil bulunduğu ve ev kiracılığının nadir olduğu tespit edilmektedir. Sadece bir belgede, fevkânî bir ev aylık 100 guruş fiyatla kiraya verilmiştir. Terekelerde ve diğer belgelerde daha ziyade dükkan kiralardan söz edilmektedir. Ayrıca bazı değirmenlerin de kiralandığı anlaşılmaktadır. Bir dükkan kirasının senelik 560 guruş olduğu⁵⁰ ve zahire konulan bir göz oda için 1 mecdiye kira istendiği görülmektedir⁵¹.

5. Hizmet Fiyatları Ve Kırşehir Ailesinin Malî Durumu

Genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan Kırşehir ahalisi geçimini, sahip olduğu tarla, bağ, bahçeden ve beslediği hayvanlardan temin etmekteydi. Devlet memurları ve vakıf görevlileri de aldıkları ücretlerin yanı sıra belli ölçüde tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktaydı. Geçimini sağlayacak mal varlığına sahip olmayanlar, belirli ücretlerle başkalarına ait işleri yapıyorlardı. Belgelerden tespit edildiğine göre, 250 çerik hububat üretilen bir tarlanın çift ücreti için 600 guruş verilmişti⁵². Hayvanların otlatılması için çobana verilen ücret, senelik 600-1800 guruş arasındaydı⁵³. Bunun dışında zaviye şeyhinin günlük hizmetini görüp, zaviyenin bazı diğer işlerini yapan bir hizmetlinin ücreti, senelik 1000 guruş⁵⁴ ve bir kadının ev içi hizmetleri için aldığı para da aylık 20 guruş civarındaydı⁵⁵.

Babası ölen çocukların ve diğer bakıma muhtaç olanların giyim, beslenme, barınma gibi ihtiyaçları için kendi mallarından günlük yeterli miktar nafaka, mahkemece belirleniyor ve nafaka ücreti düzenleniyordu⁵⁶. Vasî ve nâzır bu hüccete göre harcama yapıyordu. Baba çocuklarına bakmakla yükümlü olduğu için boşanma olup çocuklar annesinin yanında kaldığında, nafakaları yine babaya ait oluyordu⁵⁷. Boşanan kadına da erkek tarafından 3 ay 10 gün süresince iddet nafakası ödeniyordu. 1875-1900 yılları arasında küçük çocuklara günlük 30-40 para nafaka takdir edilmiş, gerektiğinde bu miktar 60 paraya kadar çıkarılmıştır. İddet nafakası ise günlük 2,5 guruş olarak belirlenmiştir⁵⁸.

⁵⁰ KŞS 1 / 225, 16 Muharrem 1303 (27 Kasım 1882).

⁵¹ KŞS 1 / 123, 22 Eylül 1313 (4 Ekim 1897).

⁵² KŞS 1 / 293, 27 Şaban 1300 (3 Temmuz 1883).

⁵³ KŞS 1 / 106, 110, 111, 112, 114.

⁵⁴ KŞS 14 / 73, 16 Zilhicce 1314 (18 Mayıs 1897).

⁵⁵ KŞS 14 / 392, 21 Nisan 1315 (3 Mayıs 1899).

⁵⁶ Nafaka takdiri ile ilgili birkaç örnek için bkz. KŞS 1 / 18, 69 – 14 / 19, 343.

⁵⁷ KŞS 1 / 36 – 14 / 335, 412.

⁵⁸ KŞS 14 / 108, 130.

Ölen kişinin tüm menkul ve gayr-i menkullerinin kaydedildiği tereke kayıtlarında, sahip olunan mal varlığı ve ailenin ekonomik durumu hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. XIX. yüzyılın son çeyreğinde köyde ve şehir merkezinde oturan Kırşehir ailesinin malî durumu da 1, 6 ve 10 numaralı sicillerde yer alan terekelerden tespit edildi. Her sicilin ait olduğu dönemdeki tereke kayıtları ayrı ayrı ele alındı. Kadınlara ait 8 tereke⁵⁹ ve Kırşehir'e ticaret için gelip burada ölen iki gayr-i müslim ile bir Müslümanın terekesi tablolara dahil edilmedi. Kırşehir'de ikamet eden iki gayr-i müslimin terekesi ise incelemeye alındı. Osmanlı toplum yapısında erkeğin mal varlığı, ailenin genel durumunu ortaya koyduğundan tereke sayısı, aile sayısı olarak değerlendirildi.

Terekelerde ölen kişinin eğer başkasına borcu varsa bu borç çıkarıldıktan, alacağı varsa ilave edildikten sonraki miktar dikkate alındı. Mahalle ve köyde yaşayanlara göre terekeler tasnif edildi. Kırşehir sancağı ve kaza merkezlerinde oturanlar "mahalle" grubunda gösterildi.

Tablo 5: 1875 – 1884 Yılları Arasındaki Terekelerin Sayısı ve Miktarı (KŞS 1)

Tereke Miktarı (guruş)	Tereke Sayısı		Toplam
	Mahalle	Köy	
0 – 999	1	9	10
1000 – 4999	33	103	136
5000 – 9999	20	40	60
10 000 – 19 999	9	19	28
20 000 – 30 000	2	10	12
40 000 ve yukarısı	1	3	4
Toplam	66	184	250

Bir önceki kısımda verilen fiyatlardan yola çıkarak 4 kişilik bir ailenin geçimini temin etmesi için 3 – 4 gözlü bir ev (800 guruş), bir çift öküz, merkeb, inek ve 2 koyun (800 guruş), üç kat yatak (300 guruş), asgarî ev eşyası (çift takımı, ekmek takımı, kilim, çuval birkaç mutfak eşyası 800 guruş), asgarî yiyecek (1800 – 2000 guruş) bir miktar tarla ve bağa (500 guruş) ihtiyacı bulunmaktadır. Çok genel olarak en az düzeyde sahip olunması gereken bu malların fiyatı 5000 guruşu geçmektedir.

⁵⁹ Kadının terekesi, ailenin sahip olduğu mal varlığını genel olarak göstermediğinden, bu terekeler incelemeye alınmadı.

Bu durum göz önüne alınarak 5000 guruş altındaki tereke sahipleri az gelirli, 5000 – 10 000 guruş arasındakiler orta düzeyde, bunun üstünde mal varlığı olanlar da iyi ve çok iyi olarak değerlendirilebilir.

Buna göre, 1875 – 1884 yılları arasında yer alan 250 aileden, köyde oturan 184 ailenin % 60,9'u az gelirli, % 21,7'si orta düzeyde, % 17,4'ü iyi ve çok iyi düzeyde bulunmaktadır. Şehirde yaşayanların ise % 51,5'i az gelirli, % 30,3'ü orta halli, % 18,2'si iyi ve çok iyi düzeydedir.

Bu terekelerden en az miktarda olanı Büyük Oba köyünde Ahmed oğlu Ali'ye ait 500 guruşluk terekedir. En yüksek tereke ise Kızılağıl köyünden Abbas oğlu Ali'nin 58 640 guruşluk terekesidir.

Tablo 6: 1884 – 1887 Yılları Arasındaki Terekelerin Sayısı ve Miktarı (KŞS 6)

Tereke Miktarı (guruş)	Tereke Sayısı		Toplam
	Mahalle	Köy	
0 – 999	3	12	15
1000 – 4999	24	94	118
5000 - 9999	5	26	30
10 000 – 19 999	3	11	15
20 000 yukarısı	1	1	2
Toplam	36	144	180

1884 – 1887 yılları arasında köyde oturan 144 ailenin % 73,6'sı az gelirli, % 18'i orta halli, % 8,4'ü iyi durumdadır. Şehirde yaşayan 36 ailenin ise % 75'i az gelirli, % 13,9'u orta düzeyde, % 11,1'i iyi durumdadır. Bu terekelerden en düşüğü Cedid Kal'a köyünden Veli oğlu İbrahim'e ait 403 guruşluk terekedir. En yükseği de Bağbaşı Mahallesi'nden Hacı Mehmed Efendi'ye ait olan 34 245 guruşluk terekedir.

Tablo 7: 1887 – 1892 Yılları Arasındaki Terekelerin Sayısı ve Miktarı (KŞS 10)

Tereke Miktarı (guruş)	Tereke Sayısı		Toplam
	Mahalle	Köy	
0 – 999	11	30	41
1000 – 4999	32	112	144
5000 - 9999	6	25	31
10 000 – 19 999	2	6	8
20 000 yukarısı		1	1
Toplam	51	174	225

1887 – 1892 yılları arasında, köyde yaşayan 174 ailenin % 81,6'sı az gelirli, % 14,4'ü orta düzeyde % 4'ü iyi durumdadır. Şehirde oturan 51 ailenin % 84,3'ü az gelirli, % 11,8'i orta halli, % 3,9'u iyi düzeydedir. Bu terekelerden en az miktarda olan 455 gurusluk tereke köyde yaşayan Zabtiye oğlu Mustafa'ya aittir. En yüksek 24 440 gurusluk tereke ise Uzunaliuşağı köyünden Hacı Osman Efendi'nin terekesidir.

Bu üç dönemdeki tüm terekeleri beraber değerlendirdiğimizde toplam 655 terekenin % 71,2'si az gelirli, % 18,4'ü orta düzeyde, % 10,4'ü iyi durumdadır. Bunlardan köyde yaşayanlara ait 502 terekenin % 72,1'i az gelirli, % 18'i orta seviyede, % 9,9'u iyi düzeydedir. Şehirde yaşayanlara ait 153 terekenin ise % 70,1'i az gelirli, % 18,5'i orta halli, % 11,4'ü iyi durumdadır. Şehirde yaşayanların gelir durumu biraz yüksek olmakla birlikte, köy ve şehir halkının yaklaşık aynı ekonomik seviyede olduğu söylenebilir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin buhranlı bir dönemi olan XIX. yüzyılın sonlarında, Orta Anadolu şehirlerinden Kırşehir'deki para, ölçü birimleri, fiyatlar ve ailenin gelir durumu incelenmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Osmanlı lirası, sim mecidiye ve gurus temel para birimi olarak yer almış, daha ufak hesaplarda "para"da kullanılmıştır. Çeşitli zamanlarda basılan altınlara, sicillerdeki cihaz ve mehirle ilgili belgelerde, terekelerde ve bazı büyük miktarda alış-verişlerde rastlanmaktadır. Ülkede genel olarak geçerli olan ölçü birimlerinin yanı sıra mahallî birimler de ölçmede kullanılmıştır.

İncelenen dönemde, kıtlık yılları dışında hububat ve diğer gıda maddelerinin fiyatlarında önemli bir artış olmamış, eşya, hayvan ve gayri menkul fiyatlarında da dikkati çeken genel bir hareketlilik gözlenmemiştir. Malın kalitesi, yeniliği, arz-talep ilişkisi gibi etkenler, aynı dönem içinde dahi farklı fiyatlara neden olmuştur.

Diğer bazı şehirlerle kıyaslandığında şehirlerdeki ticarî ve tarımsal faaliyetlerin fiyatlara yansıdığı tespit edilmektedir. Terekelerdeki eşyalar incelendiğinde, kumaş türleri ile bazı tuhafiye malzemelerinin ticarî faaliyette önemli bir yeri olduğu; yerli üretimle birlikte diğer Anadolu şehirlerinde imal edilen maddelerin ve yabancı memleket ve doğu vilayetlerinden gelen ürünlerin Kırşehir'de kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin her yönden zorluklarla karşı karşıya kaldığı bu dönemin bir yansıması olarak Kırşehir'de de ailelerin ekonomik yönden

genellikle iyi durumda bulunmadığı ve zaman geçtikçe az gelirli aile sayısının arttığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

No	Dosya No	Vesika
Yıldız Perakende Evrakı Komisyonlar Maruzatı, 4 113	5	
1,31,35,51,142	10	2
Yıldız Perakende Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı, 9 18		
Sadaret Mektubî Kalemî Mühimme Odası, 76		471

2. Kırşehir Şer'îye Sicilleri

1 Numaralı Sicil (1875-1884)

6 Numaralı Sicil (1884-1887)

10 Numaralı Sicil (1887- 1892)

14 Numaralı Sicil (1896-1899)

3. Salnameler

Devlet Salnamesi (Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye),
1294 (1877).

Ankara Vilayeti Salnamesi, 1293
(1876),1300(1882),1309(1891),1311 (1893), 1318
(1900).

II. KİTAP VE MAKALELER

BABAN, Şükrü, "Tanzimat ve Para", *Tanzimat 1*, MEB Yay.,
İstanbul 1999, s. 233-262.

BAYKARA, Tuncer, *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*, İrfan
Kültür ve Eğitim Derneği Yay., İzmir 1995.

- CANSIZ, İsmail, *Şer'iye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.**
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTKYay., Ankara 1991.**
- ÇAKIR, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yay., İstanbul 2001.**
- GEDİK, İlhan, *20. Yüzyıl Başlarında Niğde*, Niğde 1996.**
- İNALCIK, Halil, "Osmanlı Metrolojisine Giriş", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ağustos 1991, s. 21-50.**
- KARAMURSAL, Ziya, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*, TTK Yay., Ankara 1989.**
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 2, Feza Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 513-650.**
- MISTANOĞLU, Nurhan, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Sancağı*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004.**
- ÖZDEMİR, Rifat, "Kırşehir'de Ailenin Sosyo- Ekonomik Yapısı (1880-1906)", *Osmanlı Araştırmaları IX*, İstanbul 1989, s. 103-157.**
- ÖZTÜRK, Mustafa, "Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili", *Bellekten*, C.55, S.212, 1991, s. 87-100.**
- , XVIII. Yüzyılın Sonlarında Anadolu'da Fiyatlar", *X. Türk Tarih Kongresi-Bildiriler*, C. IV, TTK Yay., Ankara 1993, s. 1821-1850.**
- PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I-III, MEB Yay., İstanbul 1993.**
- SAKİN, Orhan, *Bozok Sancağı ve Yozgat*, Ankara Ofset, Ankara 2004.**
- ŞAHİN, İlhan, "Osmanlı Devrinde Kırşehir'in Sosyal ve Demografik Tarihi (1485-1584)", *Türk Kültürü ve Ahilik: XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu (Kırşehir 13-15 Eylül 1985)*, İstanbul 1986, s. 227-233.**

-----, "Kırşehir", *DİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 481-485.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yay., İstanbul 1995.

TARIM, Cevat Hakkı, *Tarihte Kırşehri-Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, İstanbul 1948.

TEZEL, Yahya S., *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1994.

YOLALICI, M. Emin, *XIX. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yay., Ankara 1998.

